TEORETICKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

BcA. Andrzej Marczuk

FOTOGRAFICKÉ PROJEKTY VĚNOVANÉ GLOBALIZACI

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

Opava, 2012

TEORETICKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

BcA. Andrzej Marczuk

FOTOGRAFICKÉ PROJEKTY VĚNOVANÉ GLOBALIZACI

Photographic projects dedicated to globalization

Obor: Tvůrčí fotografie

Vedoucí práce: Mgr. BcA. Rafał Milach
Oponent: Mgr. Ph.D. Jiří Siostrzonek

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava, 2012

ABSTRAKT

Globalizace je nevyhnutelný proces, dotýká se všech aspektů života současného člověka. Globalizace je složitý mnohotvářný proces. Dotýká se každé oblasti života, čímž se stává těžko uchopitelná a těžko jednoduše ilustrovatelná. V práci se budou rozebírat projekty fotografů, kteří se zabývají tématy souvisejícími s globalizací na světě. Zvláštní pozornost bych chtěl věnovat vazbám mezi závislostí ekonomiky, spotřeby a politiky a také odhalit motivaci a cíl aktivit autorů projektů.

Klíčová slova: globalizace, dokumentární fotografie, spotřeba, ekonomika, výroba

ABSTRACT

Globalization is a process that is inevitable and has an influence on every aspect of contemporary people's lives. It is a complex process that has many faces. It touches every domain of our lives, therefore is difficult to grasp and illustrate in a simple way. The purpose of this thesis is to elaborate on photographers projects that deal with globalization in the world and to discover the motivation and goal of their artwork. Particular attention is paid to connections between economic, consumptive and political aspects of globalization.

Klíčová slova: globalization, documentary photography, consumption, economy, production

Slezská univerzita v Opavě | Studijní program: Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě | Forma: Kombinovaná

Akademický rok: 2011/2012 | Obor/komb.: Tvůrčí fotografie (TF)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
BcA. MARCZUK Andrzej	Kilińskiego 28/7, Gliwice	F082211

TÉMA ČESKY:

Fotografické projekty věnované globalizaci.

NÁZEV ANGLICKY:

Photographic projects about globalization.

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. BcA. Rafał MILACH - ITF

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Práce je založena na dostupných publikací v podobe fotografických knih, webových stránek, umelcu, výstavy, publikacní a lektorská cinnost. Byly také použity v rozhovorech reci spisovatelu a prednášek v podobe audio a video je k dispozici na webových stránkách.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Burtynsky, Edward: Oil, Steidl Publishers, Gottingen 2011
Burtynsky, Edward: China, Steidl Publishers, Gottingen 2012
De Keyzer, Carl: Trinity, Schilt Publishing b.v., Amsterdam 2009
Melis, Wim: Global Detail, Idea Books, Groningen 2003
Parr, Martin: Small World, Dewi Lewis Publishing, Stockport 2007
Parr, Martin: Common Sense, Dewi Lewis Publishing, Stockport 2002
Salgado, Sebastiao: Migrations, Aperture, New York 2003
Salgado, Sebastiao: Workers, Kant, Praha 2012
Williams, Val: Martin Parr, Phaidon Press Ltd, London 2004

Podpis studenta: ..... Datum: .....

Podpis vedoucího práce: ..... Datum: .....

Podpis vedoucího katedry: ..... Datum: .....

Děkuji

své rodině a přátelům, kteří měli a stále mají trpělivost podporovat mě v mém snažení. Za vedení práce děkuji Mgr. BcA. Rafału Milachovi.

Prohlašuji,

že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a na základě uvedených pramenů a literatury. Souhlasím se zveřejněním práce formou zařazení do Univerzitní knihovny Slezské univerzity v Opavě, knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na internetové stránky Institutu tvůrčí fotografie.

Opava, září 2012

Úvod 7

Proces globalizace v současném světě 9

Lidé 16

Sebastião Salgado Migrations (Migrace), Workers (Dělníci), Children (Děti)

Fernando Moleres Children at Work (Děti v práci)

Výroba 25

Edward Burtynsky China (Čína), Oil (Ropa)

Paolo Woods Oil / A crude world (Ropa / Surový svět), Chinafrica (Čínská Afrika)

Lars Tunbjörk Office (Kancelář)

Christopher Anderson Coffee Crisis (Kávová krize)

Randy Olson Global fish crisis (Globální krize ryby)

Sophia Evansová Dirty Oil Business (Špinavýropný byznys)

Raghu Rai Bhópál

Spotřeba 40

Nico Bick Hypermarkety

Martin Parr Small World (Malý svět), The Phone Book (Telefonní seznam)

Lars Tunbjörk IKEA City (Město IKEA), The Shoppers Republic of China

(Zákazníci Čínské republiky), Golf in China (Golf v Číně)

Randy Olson The Bling Dynasty (Třpytivá dynastie)

Bernd Jonkmanns Call Center Industry

Edward Burtynsky Oil (Ropa)

Politika 50

Barbara Bühlerová Sitzungszimmer in Liechtenstein (Konferenční sály v Lichtenštejnsku)

Jacqueline Hassinková The Table of Power (Stůl moci), Banks (Banky)

Carl De Keyzer Trinity (Trojice)

Jules Spinatsch Temporary discomfort (Dočasné nepohodlí)

Závěr 59

Odkazy 70

Bibliografie 71

Jmenný rejstřík 72

ÚVOD

Globalizace je nevyhnutelný proces, dotýká se všech aspektů života současného člověka. Zanikání hranic pro hospodářskou a politickou činnost plus vývoj telekomunikačních technologií způsobil, že se „svět smrskl" takřka do jednoho státu. V současné fotografii proniká téma globalizace řadou aspektů, ekonomií počínaje, přes homogenizaci kultury, až po existenci jedince. Volba takovéhoto tématu měla za cíl ukázat pomocí cyklu snímků shromážděných ve fotografických projektech složitou strukturu problémů. Umožňuje to analyzovat a reflektovat procesy, k nimž dochází v dnešním světě jak z hlediska zisků a výhod, tak i nebezpečí, které s sebou globalizace nese.

Podnětem k volbě tématu globalizace v dokumentárních projektech byla výstava Global Detail (Globální detail) prezentovaná v roce 2003 na festivalu Noorderlicht Photo Festival v nizozemském městě Groningen. Kurátorem byl Wim Melis. V úvodním slově k výstavnímu katalogu nazvaném Důsledky globalizace Melis píše: Co to je svoboda ve světě nerovností? Pravidla ekonomické hry píší ti nejsilnější. Zatímco v mnoha částech světa trvá válka o přežití, na Západě je nejdůležitějším cílem vyšší výroba, vyšší spotřeba. (...) „Globální detail" je cesta kolem světa (...) Je to vizuální zkušenost rozhodnutí, která se přijímají v prostorách představenstev západních firem, a důsledků, které s sebou nesou v každodenním životě na druhém konci světa.

Díla představovaná na výstavě určila směr výběru fotografických projektů pro mou práci. Díla byla rozčleněna na tématické bloky související s výrobou, spotřebou, politikou a člověkem.

Dosud nebylo v dějinách fotografie tolik tvůrců zabývajících se tématem globalizace. Všechny projekty v práci uvedené se uskutečnily nebo jejich vyvrcholení nastalo na přelomu 20. a 21. století.

Toto období lze přijmout jako průlomový pro fotografii na začátku třetího tisíciletí. Zarážející je to, proč se téma globalizace těší tak velké oblibě mezi současnými fotografy. Na tuto otázku se pokusím odpovědět v této práci.

PROCES GLOBALIZACE V SOUČASNÉM SVĚTĚ

Globální perspektiva je jediná možná, v níž se mohou analyzovat sociální, ekonomické, politické, historické a kulturní jevy, jelikož když se dnes „cokoliv kdekoliv stane, má to globální příčiny a globální ohlas“[1]. Odtržení kapitálu od země, upevnění ekonomických vazeb mezi státy, v dějinách dosud nevídané zrychlení tempa rozvoje informačních technologií, technický pokrok a přímo neomezená možnost překračovat veškeré hranice změnily svět. Všichni jsme svědky, jak se svět smrskává a jak se zintenzivňuje povědomí o světě jako celku[2]. Spory kolem definice jevu probíhaly od začátku 60. let 20. století, od 70. let 20. století globalizace ve vědě funguje jako zvláštní pojem. Avšak rozkvět myšlení v globálních kategoriích připadá na konec 80. let 20. století. V postmoderním světě globalizace znamená „proces unifikace institucí, národů, států atp., vystavených působeních ekonomických jevů světového dopadu a využívajících nejnovějších vymožeností vědeckotechnické civilizace“[3].

Globalizace je nejvíce patrná v ekonomii. Určuje propojení ekonomických systémů na světovém trhu, jež mají za úkol zrušit ekonomické, politické a společenské hranice v procesech usnadňujících činnost výrobních koncernů. Vliv působení s určitou ekonomickou politikou na mnoha kontinentech se utvářel po léta expanze průmyslu a rozvoje technologií rozvojových zemí. V dějinách je vidět, že dominantní země se snažily dobývat a kolonizovat země méně rozvinuté s neorientovanou ekonomikou, levnější pracovní silou a možnosti získání nalezišť nerostných surovin. V době dominace devatenácti evropských zemí s kapitalistickým hospodářstvím byla politika propojení západních zemí v oblasti obchodování prioritou. Její zrychlení nastalo koncem 20. století. Evropská integrace a spojení západu Evropy se samostatným východním blokem vedlo ke vzniku „superstátu" – Evropské unie, jenž může konkurovat s ekonomikami Asie a Spojených států. Společná Evropa je svobodný pohyb lidí, kapitálu, zboží a služeb, je to také sjednocení politických a ekonomických systémů, aby se mohl vypracovat snazší způsob fungování na globálním trhu.

Ekonomická a politická transformace po rozpadu SSSR a zrušení rozdělení na západní a východní Evropu a otevření trhu v Číně jsou příčiny růstu tempa globalizace. Výsledkem toho je nová organizace mezinárodních vztahů. Na mezinárodní aréně se objevili noví hráči: korporace, mezinárodní organizace, nadnárodní svazy a spolky států nadnárodního charakteru, odtržené od jakékoliv země. Stát je nadále hlavním a nejdůležitějším subjektem mezinárodních vztahů, ale už ne jediným. Nyní politici musejí brát v potaz názory a zájmy ostatních subjektů se stále silnějšími kompetencemi. Nová organizace světového řádu s sebou přinesla společenské změny. Svobodný pohyb kapitálu a pracovních sil vyvolal všeobecný jev hybridizace kultury. Ekonomické a politické změny na světě jsou viditelnější než změny sociální a kulturní, ačkoliv i ty jsou patrné.

Objevují se celé dosud neznámé společenské kategorie, jejichž život a práce jsou zcela odtržené od konkrétního místa. Jsou to pracovníci obchodnických kruhů, finančníci, vysoce kvalifikovaní odborníci, profesionální sportovci, umělci a do jisté míry také vědci. Světoběžníci a turisté[4] neustále v pohybu, měnící místa pobytu, krouží po světě, tráví velkou část života po hotelích, mají kanceláře a byty v mnoha metropolích, v podstatě nevystupují z mezikontinentálních letadel. Oni tvoří svět. Na jejich rozhodnutích záleží, kolik ryb bude lovit rybář z Viktoriina jezera, jak velká bude sklizeň kávy ve Vietnamu a Brazílii a kde se zřídí další call centrum.

Rozvoj komunikací vedl k velmi rychlému přístupu k informacím. Svět byl opředen sítí komunikačních a telekomunikačních spojů, čehož nejviditelnějším příkladem je Internet. Díky této síti se svět stal globální vesnicí (termín zavedený již v roce 1962 Marshallem McLuhanem v knize The Gutenberg Galaxy [Gutenbergova galaxie]). Rozšíření Internetu vede k toku informací v rámci veřejnosti na celém světě. Je to proces zahlazující hranice přístupu k informacío kultuře a společnosti různých států a národů. Žijeme v informační společnosti.

Rychlý přístup k informacím je podstata současné finanční a tržní ekonomiky. Práce se organizuje od základů. Po Fordově montážním pásu přišel čas na mcdonaldizaci. Nová forma organizace práce se týká nejen provozoven rychlého občerstvení, ale také úřadů, kanceláří a školství.

V postmoderním světě vládne naprostá nadvláda předmětů a spotřebních statků nad lidmi. Žijeme v diktatuře spotřeby. Dnes mít znamená být. Ale spotřeba je nejen obecné svolení se zaplavováním trhu zbožím určité značky a nedostatečnou konkurencí. To je nepřímo také export kultury ekonomicky nejsilnějších zemí. Nejrozšířenější zboží (nábytek Ikea, Coca-cola, džíny, tabloidy, seriály, zábavné pořady atd.) mají podporu mocného marketingového a reklamního stroje, takže jsou globálně přístupné. Westernizace světa se odehrává právě prostřednictvím spotřeby.

Globalizace s sebou nese taktéž řadu rizik. Nejvýznamnější je rozdělení světa na bohatý sever a chudý jih, problém hladu a civilizační choroby, znečištění životního prostředí a skleníkový efekt, demografický problém a boj s hladem, nárůst jevu vyčerpávání surovinových zdrojů, mezinárodní terorismus a vnitřní ohrožení bezpečnosti. Lze konstatovat, že globální problémy byly zaznamenány z hlediska jejich míry a míry složitosti. K tomu přichází ekonomicko-politické vazby v globálním systému, které tvoří vysoký stupeň rizika vedoucí k hospodářské krizi. Kumulace finančního kapitálu a vzájemná závislost trhů vedou při destabilizaci jednoho segmentu k ohrožení dalších částí globální ekonomiky.

Paralelně s globalizací probíhá glokalizace, o níž psali mj. Z. Bauman a R. Roland. Soustředění se na to, co se děje v měřítku malých komunit. Opatření ve prospěch podtržení regionální a kulturní osobitosti regionů států skrz ochranu regionálních produktů a podporu místních kulturních hodnot. Regionální podporu si však mohou bohužel dovolit bohaté země, nikoliv země třetího světa.

Aktivity nevládních organizací jako Greenpeace nebo WWF (Světový fond na ochranu přírody) ve prospěch udržitelné výroby, ochrany přírodních hodnot a udržitelného rozvoje jsou dnes v případě globálních aktivit prioritní. Dialog vedený mezi světem politiků a světových korporaci na jedné straně a nevládními organizacemi na straně druhé představuje odpověď na to, co se ve světě mění. Místopředseda WWF Jason Clay během přednášky How big brands can help save biodiversity (Jak velké korporace mohou zachránit biologickou různorodost) říká: Udržitelnost se musí stát předkonkurenční záležitostí. Na tom by mělo záležet všem. Potřebujeme dohodu. Potřebujeme, aby spolu pracovaly skupiny, které tak dosud nečinily. Aby Cargill pracoval s Bunge. Coca-cola s Pepsi. Oxford s Cambridgem. Greenpeace s WWF. Všichni musejí pracovat dohromady – Čína s USA. Musíme začít s touto planetou hospodařit tak, jako kdyby na tom závisel náš život, protože tak tomu je a na tom se nedá nic změnit. (...) Skutečně musíme začít měnit náš způsob myšlení. To, co bylo udržitelné na planetě se šesti miliardami lidí, nebude udržitelné, až nás bude miliard devět. Zahájení dialogu ve všech rovinách může vést ke změně myšlení, jedincem počínaje a globálními korporacemi konče.

Intenzifikace sociálních vztahů světového rozsahu přinesla změny v každé oblasti života. To nemohlo ujít pozornosti fotografů, kteří se rozhodli toto svého druhu „znamení doby“ zdokumentovat. Přelom století a začátek 21. století doprovází rozkvět globálního pohledu.

Globalizace je složitý proces s mnoha tvářemi. Dotýká se každé oblasti života, čímž se stává těžko uchopitelná a těžko jednoduše ilustrovatelná. Její projevy se podařilo zachytit několika fotografům jako jsou Martin Parr, Sebastião Salgado, Nico Bick, Randy Olson, Fernando Moleres, Paolo Woods, Lars Tunbjörk, Carl De Keyzer, Barbara Bühlerová, Jules Spinatsch, Jacqueline Hassinková, Edward Burtynsky, Bernd Jonkmanns, Christopher Anderson, Sophia Evansová, Raghu Rai a v jejich šlépějích kráčejí další.

LIDÉ

Sebastião Salgado - Uprchlíci v táboře Korem. Etiopie, 1984

Jedním z prvních dokumentaristů, kteří realizovali fotografický projekt tak velkého rozsahu, je jistě Sebastião Salgado. Tématem na černobílých fotografiích brazilského fotografa, původním vzděláním ekonoma, jsou často země třetího světa, ale nejen to. Jak je angažován do své práce, snaží se také aktivně pomáhat lidem, které fotografuje. Spolupracuje mimo jiné s UNICEF. Sám urazil dlouhou cestu emigranta od malé vesničky Aimorés, v níž se narodil, přes São Paulo, aby nakonec opustil Brazílii a usadil se ve Francii. Migrace doprovázela jeho život a tomuto tématu se věnoval více než šest a půl roku. Avšak než v roce 2000 vyšlo album Migrations (Migrace), Salgado fotografoval dělníky.

Od roku 1986 až do roku 1991 navštívil 26 zemí po celém světě, kde dokumentoval práci fyzických pracovníků. Nezajímalo ho ukazovat lidi pracující před obrazovkou počítače, ale lidi, kteří se živí prací vlastních rukou. Fotograf, jehož fotografický styl je přímo poetický, ukazuje tvdou práci lidí na plantáži cukrové třtiny, čaje, tabáku, kakaa nebo rybářů ve Španělsku a na Sicílii. Navštěvuje textilní továrny, loděnice a hutě, uhelné i sirné doly. Dokumentuje těžbu ropy. Chodí na místa, kde fyzická práce představuje podstatu života. Je přítomen při stavbě obrovských stavebních investicí v Evropě a v Asii. Salgado v albu Workers (Dělníci) umístil na snímcích vedle sebe jako rovných sobě dělníky ze zemí s vysokou životní úrovní a ze zemí řazených do třetího světa. Bez rozdělení na chudobu a bohatství. Černobílé fotografie připomínají obrazy malované největšími mistry umění.

Sebastião Salgado - Dělníci vynořující se z uhelného dolu. Dhanbád, Bihár, Indie, 1989

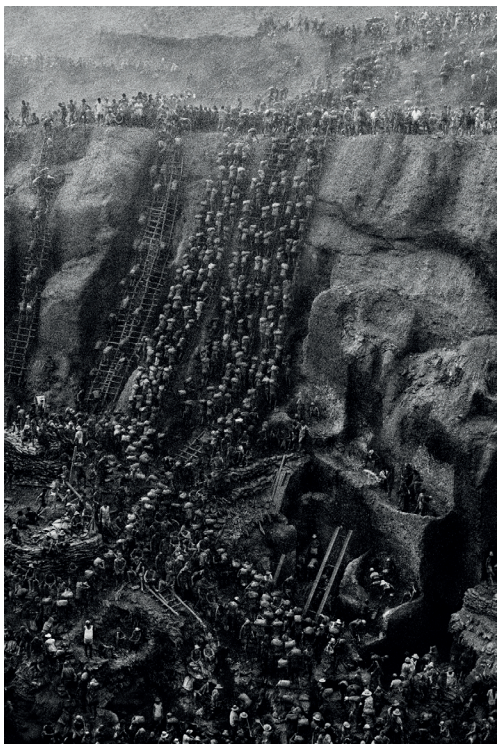

Sebastião Salgado - Zlatý důl je rozdělen na pozemy nazývané „barrancos", kazdý o ploše kolem 20 m2. Sierra Pelada, stát Pará, Brazílie, 1986

Velmi realisticky vystihují úmornou dřinu. V albu se střídají různé fotografie, počínaje celkovými snímky ukazujícími obrovské množství pracujících lidí, skoro jako v mraveništi, v brazilských zlatých dolech, přes portréty dělníků, až po detaily jako jsou obrazy upracovaných rukou. V této sadě fotografií nenalezneme hotové výrobky. Na snímcích pracovní proces stále trvá, dokonce i když vidíme krátký odpočinek, tak stále cítíme neustálý ruch kolem. Sebastião Salgado stvořil velmi podrobný záznam plný detailů, jemných odstínů, krás. Na první pohled nevidíme prach, špínu, pot, ale úhledně komponovaný obraz míst, kam se návštěvník galérií často nikdy vůbec nedostane. To jsou izolovaná místa dostupná pouze pracovníkům tam zaměstnaným.

Spojovacím článkem projektů Dělníci a Migrace jsou lidé. Album Migration (Migrace) je další část Salgadova zkoumání světa. Projekt ukončený v roce 1999 je cesta, která tentokrát vedla po 47 zemích celého světa. Současný svět to je neustálé stěhování mnoha národů. Migrace sílí úměrně s postupující globalizací. Lidé putují, aby si zlepšili sociální postavení, aby našli práci nebo někdy se jedná o nucené opuštění vlasti v důsledku konfliktů, války, chudoby nebo vyhnání, z důvodů jiného vyznání nebo etnické příslušnosti.

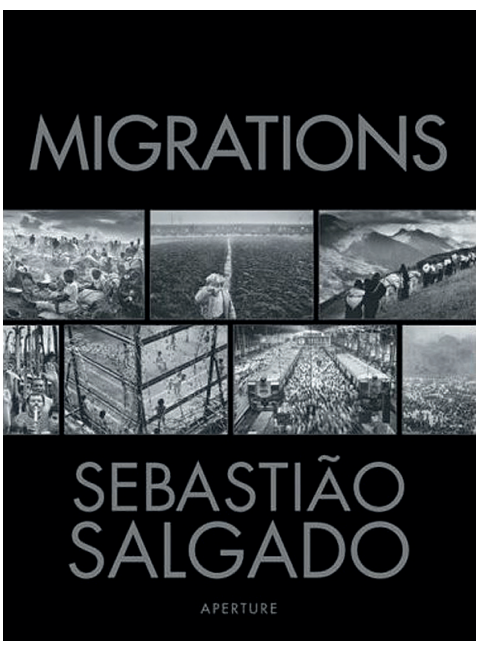

Sebastião Salgado - Migrace. Aperture, New York 2003

Sebastião Salgado rozdělil stejně jako u projektu Dělníci sady fotografií na kapitoly. V první vidíme emigranty nelegálně překračující hranice mezi Mexikem a Spojenými státy, ruské Židy, kteří vytvořili „Malou Oděsu" v Brooklynu v New Yorku nebo uprchlíky ze zemí Balkánského poloostrovu. Další kapitola byla věnována migrantům z afrických zemí, mimo jiné ze Súdánu, Keni, Tanzanie a Zairu – zemí zasažených občanskou válkou. Jsou zde také obrazy uprchlíků ze sousedních zemí. Třetí kapitola vypráví o Latinské Americe – Mexiku, Brazílii a Ekvádoru. Poslední kapitola obsahuje asijské země, mimo jiné Čínu, Vietnam, Indii a Indonésii. Salgadovy fotografie jsou často záznam dramatických a tragických okamžiků ze života hrdinů zvěčněných na snímcích. Zaznamenání útěku lidí, kteří si tak chtějí zachránit život nebo život naopak riskují, aby se zachránili před bídou. Takřka všechny změny na zemi spolu vzájemně souvisejí. Propast mezi chudými a bohatými lidmi se prohlubuje. Demografický růst, automatizace a mechanizace zemědělství v průmyslovém měřítku, degradace životního prostředí a jednání politiků – to všechno vede ke globálnímu exodu. V sadě Migrace se autor podobně jako u Dělníků snaží dostat tam, kam my nemůžeme. Dojímavé příběhy lidí zachycené na snímcích jistě mění způsob nazírání na svět. Salgado při realizaci projektů tráví spoustu času na místech, která fotografuje, a tu dlouhodobou přítomnost můžeme vidět na vybraných okamžicích zaznamenaných na snímcích.

Sebastião Salgado - FEBEM Center (Nadace pro péči o děti). São Paulo, Brazílie, 1996

Ve stejném roce, kdy vyšlo album Migrace, byla ve spolupráci s UNICEF vydána i kniha nazvaná Children (Děti), kde Salgado se zaměřuje na příběhy dětí, které potkal během své cesty při práci na projektech Dělníci a Migrace. Portréty a život dětí ve vzdálených zemích, často odsouzených k takovému a ne jinému osudu. Děti z oblastí postižených hladem, válkami, politickými změnami, děti, které nemají vliv na svou situaci. Na fotografiích se střídají obrazy pracujících dětí spolu s rodiči, děti v uprchlických táborech, děti v chudinských čtvrtích.

Fernando Moleres - projekt Children at work.
Enrique, 12 let, utekl z problémového domu a žije
na ulicích San Salvador, El Salvador, 1992

Fernando Moleres v projektu Children at Work (Děti v práci) představuje děti, které jsou zbaveny dětských radostí a jsou nuceny od malička pracovat. Morales realizoval snímky od roku 1992 a pět let pracoval ve více než třiceti zemích Střední a Jižní Ameriky, Asie a Afriky. Děti bez podmínek k učení, hrám, které mají dětství vyplněné prací z důvodu chudoby, válek a nedostupnosti vzdělání. Je to jistě smutná pohled pro člověka z civilizovaného světa, avšak dokument na záběrech není inscenovaná situace. Fotografie Fernanda Molerese způsobují neklid a chuť vzepřít se sociálním nerovnostem mezi bohatými a chudými zeměmi. Nedokážeme se s tím smířit, když přemýšlíme o osudu tisíců dětí zbavených času bezstarostného dětství.

Děti pracují jako dospělí. Na snímcích vidíme děti v Indii přenášející cihly stejně jako dospělí, pracující v továrně na vydělávání kůží v Maroku nebo ve zlatém dole v Bolívii. V konfrontaci se záběry nelze souhlasit s tím, že svět je spravedlivý, když jsou porušována lidská práva a tím spíš práva dětská.

Fernando Moleres - projekt Children at work. Indie, 1994

Fernando Moleres - projekt Children at work.
Plantáž cibule, Guatemala, 1992

Vidíme děti pracující v krajně nebezpečných podmínkách v dolech nebo přímo vystavené kontaktu s chemickými látkami, nucené k prostituci nebo pracující v uzavřených dílnách. Je to také ukázání současného otroctví a vykořisťování v rozvojových zemích. Projekt Children at Work byl oceněn v soutěži World Press Photo, který jistě pomohl upozornit na problém, který ve světě existuje. Prestižní soutěž určitě přispívá k diskusi na téma problémů na světě, avšak nakolik to bude mít vliv na situaci, kterou na fotografiích zachytil Fernando Morales, nevíme. Snímky ukazují velmi velký kontrast mezi světem bohatých a chudých zemí. Můžeme si klást otázku, zda je to spravedlivý obraz rovnosti společností. Určitě ne, tím spíš, když vidíme, že je to obraz představující život přibližně 246 milionů dětí na světě.

VÝROBA

Největším výrobcem a zároveň i spotřebitelem veškerého zboží je dnes Čína a tam se také soustřeďuje celá výroba světové ekonomiky spotřebitelského zboží. Edward Burtynsky v sérii China (Čína) ukazuje, jak moc se mění krajina vlivem nárůstu výroby a poptávky trhu po produktech a službách. Na fotografiích pořízených velkoformátovým fotografickým přístroje zachytil nejen vnitřky továren, ale také změny, ke kterým dochází v městské aglomeraci. Tyto změny se objevují bleskovým tempem. Takřka každý den vyrůstá nový mrakodrap, který po dokončení absorbuje lidi migrující z venkovských oblastí. Tak jako tomu je v Šanghaji. Zarážející je to, jak se ta samá místa za poměrně krátkou dobu změnila. Burtynsky konfrontuje opuštěné továrny, symboly „starého“ průmyslu s novými supermoderními výrobními linkami, ke kterým se přijímají do práce desítky tisíc lidí.

Edward Burtynsky - Manufacturing #18, Továrna Cankun, Zhangzhou, provincie Fujian, Čína, 2005

Edward Burtynsky - China Recycling #7, Wenxi, provincie Zhejiang, Čína, 2004

Vidíme obrovské výrobní haly dokonce i půl kilometru dlouhé, kde pracují tisíce stejně oblečených pracovníků. Vysoká poptávka výroby po různých surovinách vedla ke vzniku obrovského průmyslu na zpracování odpadu a recyklaci. Na fotografiích můžeme vidět kolosální skládky dílů elektronických zařízení, počítačů, kabelů, hliníkových zbytků z ledniček a dalších spotřebičů nebo strojů. Vidíme, že recyklace se neprovádí průmyslově, ale suroviny se často získávají metodou „na koleně". Téma recyklace uvidíme také na snímcích v albu. Burtynsky fotografoval gigantické tankery, které po vyřazení z provozu končí doslova v rukou pracovníků země třetího světa – Bangladéše. Burtynského téma ropy se nevyhýbá ani obrovskému trhu s výrobou a zpracováním této suroviny a také zbytků výrobků, které jsou poháněny fosilními palivy.

Další výjevy představují opuštěné továrny automobilového průmyslu v Detroitu. Burtynsky prostřednictvím úchvatných krajin chce vyprávět také o strachu před změnami v životním prostředí vyvolaném působením člověka. Jeho cílem je, aby se diváci uvědomili, jak důležitá je podstata globální diskuse na téma udržitelného rozvoje, za což v roce 2005 obdržel cenu TED. Během přednášky o svých snímcích řekl: A doufám, že skrze mé fotografie budu schopen zapojit své obecenstvo a přiblížit se mu, a nebýt okamžitě odmítnut pro obrazy, které ukazuji. Aby neřekli: „ Pane Bože, co to je?“. Aby to brali jako výzvu. Aby řekli: „Hm, tohle je v jistém smyslu krásné. Ale v jiném smyslu je to odstrašující. To by se mi nemělo líbit.“ Jako zakázané potěšení. A je to právě to zakázané potěšení, které, myslím, má velkou odezvu a které přiměje lidi dívat se na tyto věci, a přiměje je do nich vstoupit. A něco obdobného pociťuji i já sám. Sám jsem sváděn k tomu, abych měl příjemný život. Chci dům a chci auto. Ale tato touha má své následky. Jak je možné mít tuto touhu a zároveň odpor? Je to i v mém vlastním svědomí a zde ve své práci se snažím vytvořit podobné dvojí pocity.

Edward Burtynsky - Packard Plant #2
Detroit, Michigan, Spojené státy americké, 2008

Paolo Woods - Oil / A crude world. Irák, Kirkuk, 2003

O zákulisí ropného těžebního průmyslu se dozvíme ze snímků Paola Woodse v cyklu Oil / A crude world (Ropa / Surový svět). Objektem Woodsova zájmu jsou lidé žijící ve městech, pro něž je ropa klíčovou surovinou – říká se jí „černé zlato“. Serge Michel, jenž Paolu Woodsovi dělal společnost, píše: Při cestování ze zamrzlých sibiřských plošin do rozpálených pouští Iráků, z klimatizovaných kanceláří potentátů v Houstonu na ubohá ropná pole Baku, z širých stepí Kazachstánu do chudinských čtvrtí v Angole, sledovali nová potrubí vedená gruzínskými údolími, kde neplatí žádné zákony, a nakupovali s oligarchy v Dubaji. Společně navštívili dvanáct zemí na čtyřech světadílech. Záběry Paola Woodse jsou příběh o ustavičné honbě za roponosnými oblastmi, o závislostech místních komunit, kde se těží nebo těžila ropa, je to také obraz blahobytu a zisků daných vlastnictvím této suroviny, ale i rizik vyplývajících z chutě ovládnout trh s těžbou a prodejem lidmi u moci.

Pět let po projektu o ropě realizoval Paolo Woods v roce 2008 snímky do cyklu Chinafrica (Čínská Afrika). V době zvýšené poptávky po ropě, mědi, uranu a dřevu vláda způsobila emigraci více než půl milionu obyvatel zaměstnaných ve státních podnicích do Afriky za účelem získávání surovin. Není to koloniální dobývání „černého kontinentu", nýbrž snaha uchytit se na africké pevnině, aby se mohly získávat cenné suroviny. Číňané stavějí nemocnice, elektrárny a dopravní infrastrukturu. Podobně jako v cyklu snímků o ropě se Woods zaměřuje na fotografování lidí ve vztahu k okolí, jsou to často portréty ředitelů čínských firem, které v Africe působí.

Paolo Woods - Chinafrica, Congo, Imboulou Dam, 2007

Paolo Woods - Chinafrica, Nigérie, Lagos, 2007

Na záběrech vidíme ředitele a vedoucí podniků a firem vzniklých v důsledku osídlení oblastí Číňany. Podnikatelé z Asie se ujímají nerentabilních výrobních závodů, které modernizují a proměňují na výnosné firmy, to je nová vize Afriky. Vidíme také podporu vlád zemí, kam se Číňané dostali, často na úkol místní komunity, jako tomu je v Kongu, kde byly se souhlasem ministra bytové výstavby, stavebnictví a plánování Clauda Alphonsa N'Silou zbourány stovky domů na předměstí, aby se tam mohlo postavit 40 vil v evropském stylu pro čínské rodiny. Firmy zaměstnávají místní obyvatelstvo bez pracovních smluv za velmi nízké mzdy. Snímky Paolo Woodsa jsou také dokumentace míst jako restaurace, noční kluby a karaoke, ale i vlivu na vztahy mezi Číňany a místním obyvatelstvem. Vize představená v projektu Chinafrica je „uskutečnění globalizace".

Výroba to jsou také kanceláře. Běžně se zavádějí systémy produktivity a strukturalizace pracovníků, aby se zvýšila jejich produktivita a výkonnost. Ale opravdu to tak funguje? Téma sjednocování pracovního prostředí můžeme vidět v cyklu Office (Kancelář), kde Lars Tunbjörk ukazuje pracoviště v New Yorku, Tokiu a Stockholmu. V kancelářích trávíme stále více času. Člověk na fotografiích je jako prvek zasazený do surrealistického prostředí kabelů, šanonů, krabic, počítačů a dalšího kancelářského vybavení. Pracoviště, které se stává skoro domovem, avšak zbaveno individuálních vlastností, se syrovým a syntetickým vzhledem a někdy provokuje k lenosti, místo aby inspirovalo k práci.

Lars Tunbjörk - Office. New York, Spojené státy americké, 1997

Lars Tunbjörk - Office. Stockbroker , New York, Spojené státy americké, 1997

Komičnost pohledu Tunbjörka můžeme vidět na snímku s narozeninovým dortem pro „Bobbyho“. Na fotografii jsou muži sedící za řadami monitorů a my přemýšlíme, který z představených hrdinů je ten „Bobby“. I když na snímcích lidé nejsou, tak Tunbjörk na nich přítomnost člověka hledá, jako například stopy po vysezených důlcích v křeslech v konferenčním sále. Kancelářské prostory na celém světě se od sebe neliší, jsou to velkoplošné místnosti rozdělené na boxy, v nichž lidé vykonávají svou práci. Na snímcích nenajdeme místa lišící se podle země sídla firem, všechna pracoviště mají podobné standardy a určení kancelářských úkolů.

Jak globalizace ovlivňuje zemědělskou výrobku, konkrétně trh s kávou, můžeme vidět na sérii Christophera Andersona – Coffee Crisis (Kávová krize). Fotograf cestoval mimo jiné po Vietnamu, jenž má 12,4% podíl na světovém trhu s kávou, a po Brazílii – největším výrobcem kávy s 29% podílem na světovém trhu s kávou. Krize na trhu s kávou v 90. letech 20. století byla způsobena Vietnamem, který v expresním tempu (čili od roku 1997) zdvojnásobil svou produkci, čímž převýšil dodávky od pravidelných dodavatelů jako Brazílie. Důsledky těchto kroků pocítily rovněž další země, mj. Mexiko, země Střední Ameriky a Kolumbie. To vedlo k poklesu cen kávy a k výkupu od pěstitelů za nerentabilní cenu. Teprve při podpoře mezinárodních organizací a evropských fondů se trh s kávou na světě stabilizoval. Anderson v reportáži ukazuje také producenta značkové kávy Illy, jehož produkty vznikající z vybraných zrnek kávy jsou k dostání na celém světě.

Christopher Anderson - Illy. Terst. Itálie 2002

Randy Olson - Rybí kosti na trhu. Viktoriino jezero, Afrika, 2005

Tématem krize v globálním měřítku spojené s jiným produktem se zabývá Randy Olson. Na zakázku časopisu National Geographic ukazuje, jak moc spotřeba a západní trh zpracování ryb ohrožuje světové přírodní zdroje rybolovu. Lov v průmyslovém měřítku povede k tomu, že budeme svědky oceánů zbavených ryb už v roce 2048. Je to problém srovnatelný s problémem globálního oteplení. Olson na snímcích prezentuje mimo jiné země Afriky, Evropy a Asie. Názorně ukazuje problém přístupu k rybám, které jsou základním zdrojem bílkovin pro obyvatele mimo jiné západní Afriky. Při shánění masa přivedli k vyhynutí skoro polovinu druhů zvířat v rezervaci v Ghaně.

To je další téma dotýkající se scházejícího udržitelného rozvoje na světovém trhu produkce. Normou je to, že v chudých afrických zemích, kde se ve velkém loví ryby na export, se pro místní lidi, tedy pro ty, kteří teoreticky mají přednost v čerpání přírodních zdrojů vlastní země, pořádají rybí trhy, na nichž jsou zbytky po filetovaných rybách. Ta hodnotná část se posílá do Evropy. Jeden snímek představuje vylovené medúzy, které se loví pouze v Číně. Lovení medúz ve velkém měřítku je jedním se současných rizik, jelikož zásahy do spodních pater potravního řetězce ekosystémů mohou vést k vyhynutí některých druhů.

Randy Olson - Lovení medúz. Zhapo, Čína, 2005

Sophia Evansová - Dirty Oil Business. Delta Nigeru, Nigérie 2002

Stálá poptávka po ropě souvisí s objevováním a využíváním nových regionů světa. V roce 1958 začala společnost Shell zkoumat území delty Nigeru. Od té doby se Nigérie stala šestým největším producentem ropy na světě. Sophia Evansová se v roce 2002 vydala do Nigérie, aby ukázala sociální, politické, hospodářské a kulturní podmínky země. Region delty Nigeru s bohatými ropnými nalezišti je už po desetiletí využíván nigerijskou vládou a mezinárodními ropnými koncerny. Na snímcích vidíme znehodnocení životního prostředí a důsledky působení koncernů na politickou a sociální situaci země. Projekt Dirty Oil Business (Špinavýropný byznys) obnažuje svět korupce, destrukce a zamoření regionu delty Nigeru.

Neustálá těžba spolu se znečištěním ovzduší odpady vzniklými spalováním plynu vznikajícím při těžbě ropy vedl k naprostému vyčerpání území kolem Nigeru a tím pádem i ke zničení prostředků obživy ze zemědělství, lovectví a rybolovu. Za téměř půlstoletí se region stal mrtvý pro místní obyvatelstvo upadající do chudoby hlavně kvůli chtivosti vlády a ropných koncernů. Na černobílých fotografiích pořízených Evansovou můžeme vidět důsledky jednání západního světa. Jak velký vliv na světovou ekonomiku má situace v deltě Nigeru, si bylo lze všimnout na reakcích energetických trhů, když tam vypukla ropná válka. V roce 2008 se povstalci z Hnutí za osvobození delty Nigeru postavili proti vládě Nigérie. Po těchto akcích nestabilita v oblasti delty zapříčinila značný růst ceny ropy na světových trzích.

Sophia Evansová - Dirty Oil Business. Lagos, Nigérie 2002

Raghu Rai - Pohřeb neznámého dítěte. Bhopal, Indie, 1984

V roce 1984 zemřelo v důsledku katastrofy, úniku plynu z továrny na pesticidy Union Carbide v Bhópálu, na 20 tisíc lidí. Raghu Rai pracující pro agenturu Magnum nafotografoval pohřeb dítěte – oběť tragédie. Tento snímek se stal ikonou největší průmyslové katastrofy v dějinách světa, jejíž důsledky média přecházela mlčením. Fotografie byla oceněna v soutěži World Press Photo a vybrána jako snímek roku. Na pozvání organizace Greenpeace se Raghu Rai po osmnácti letech vrátil na místo katastrofy, aby zdokumentoval důsledky uvolnění methylisokyanátu. Zamořeno bylo rozsáhlé území kolem místa havárie a vzhledem k umístění chemičky v silně zalidněné oblasti řada osob trpí na důsledky otravy, aniž by měli šance na odškodnění nebo vyčištění území ze strany majitele továrny. Výstava fotografií se konala v Evropě, Americe, Indii a jihovýchodní Asii. Autor doufá, že výstava může přispět ke zvýšení povědomí o tragédii a jejích obětech i lidech, kteří nadál žijí v zamořeném prostředí bez pomoci korporace, která katastrofu způsobila. Snižování výrobních nákladů a přenášení továren do chudších zemí s nižšími bezpečnostními standardy vedlo k tragédii, kterou vidíme na snímcích Raie. To je bilance touhy po větších ziscích světových korporací bohatnoucích na úkor obyvatel zemí třetího světa.

SPOTŘEBA

Globální trh je trh adresovaný individuálním odběratelům z celého světa. Na produkty stejné značky se stejným názvem, stejné chuti, barvy a úpravy můžeme narazit na každém světadíle. Velkoplošné obchody nás lákají na výrobky, které nám svou všudypřítomností dávají pocit příslušnosti k velkému světu. Stačí je jen vložit do košíku a zamířit k pokladně. Fenomén obřích nákupních center jistě svádí fotografy, kteří by chtěli ukázat jak místa, tak i zákazníky. Nico Bick není jediný fotograf, který se věnuje tématu supermarketů. Supermarkety na jeho fotografiích z cyklu Hypermarkety vidíme velmi podrobně jako nekonečné regály evropských obchodů. Uspořádání zboží není náhodné, vše je pečlivě promyšleno tak, aby lidé kupovali ještě více. Lidé na fotografiích Nica Bicka zachycení dlouhým expozičním časem nejsou podstatní, jsou jako duchové pronikající prostorem.

Nico Bick - Untitled (Real,-), 2001-2003

Komický, břitký a sžíravý styl Martina Parra najdeme v dalším projektu o světě turistiky – Small World (Malý svět). Malý svět je příběh o turistech. Svět se díky možnosti rychlého cestování smrskl. Cyklus fotografií realizovaný v rozmezí let 1987-1994 obsahuje velmi homogenní model turisty v globální kultuře. Absurdní situace, v nichž se směšují objekty z míst, kde dříve neexistovaly. Opět tu máme co do činění s ochotou účastnit se stále větších a pozoruhodnějších atrakcí, které můžeme zažít během návštěv rozličných míst na světě. Parr začal cestování od Britů a pak vydal se dále, aby se podíval, jak obrovský je dnes světový turistický trh. Je to další obraz globálního stroje spotřebitelské veřejnosti. Fotograf zbavuje místa iluze, konfrontuje jejich originalitu – pyramidy v Egyptě a v Las Vegas V rozhovoru pro The New Yorker – Parr o projektu hovoří: „Turistika je největší průmysl na světě. Zajímá mne ta velká záhada, ten rozpor mezi pohádkovostí těchto míst a skutečností. A chcete-li fotografovat lidi, tak není nad turistická místa. Prostě postavte před ně džbánek medu a dejte se do práce".

Marin Parr - Hotel Luxor a Casino. Las Vegas, Spojené státy americké, 1994

Martin Parr - The Phone Book. Tokio, Japonsko 2000

Zachycení detailu není pro Martina Parra nic výjimečného. Rychlost reakce na měnící se okolí pro tohoto fotografa příznačná. Jedním z projektů, které tuto tezi potvrzují, je z. Jsou to obrazy ukazující, jak dnes lidé používají mobilní telefony. To je nový pohled na okolní svět přes prisma technologického vývoje. Kronikář současné společnosti zachytil v knize publikované v roce 2002 osobité portréty, na nichž hlavním spojujícím prvkem je mobilní telefon. Tento obraz se mění a dnešní telefon už neslouží jen k hovorům, možná i to uvidíme v budoucích projektech tohoto fotografa patřícího do agentury Magnum.

Jedním z nejznámějších masových prodejců na světě je společnost IKEA s více než 260 obchody v 35 zemích a prodejem dosahujícím 21 miliard dolarů ročně. Je to značka známá po celém světě. Firma byla založena Ingvarem Kamradem před více než šedesáti lety. Oblíbenost a dostupnost nábytku IKEA vede k tomu, že takřka v každém bytě západního světa najdeme od tohoto výrobce nějaký předmět. Švédský fotograf Lars Tunbjörk se pustil do dokumentace městečka Älmhult, v němž žije téměř devět tisíc obyvatel, z nich takřka polovina pracuje ve společnosti IKEA. Na snímcích představil jejich život, který se odehrává mezi muzeem továrny, cestou do prodejny, banky a domovem, samozřejmě vše je zařízeno nábytkem značky IKEA. Tunbjörk pojmenoval cyklus fotografii IKEA City (Město IKEA), jelikož vše je soustředěno kolem jednoho – díla strůjce prodejního řetězce Ingvara Kamrada a život obyvatel je takřka uzavřen do velké prodejny s nábytkem.

Lars Tunbjörk - IKEA muzeum. Älmhult, Švédsko, 2009

Lars Tunbjörk - Golf v Číně, Čína, 2005

Lars Tunbjörk v cyklech The Shoppers Republic of China (Zákazníci Čínské republiky) a Golf in China (Golf v Číně) ukazuje proměnu Číny z chudé země na zemi dominující na světovém trhu. V první sadě představuje veřejnost asijského giganta, jež přes globální finanční krizi na světě propadá horečce konzumních výdajů, navíc povzbuzované vládou. Zákazníci v Číně se stali druhým největším konzumentem luxusního zboží v Asii. Rozvoj nákupních center vedl k obrovskému růstu poptávky po tržním zboží světových značek vyráběném pochopitelně v Číně. Tunbjörk se soustřeďuje také na expanzi trhu se svatebními službami, kde onen trh reaguje na potřeby poptávky velmi rychle. Změny, k nimž v Říši středu dochází, vidíme také v dalším projektu o golfu. Čína se za posledních deset let stala vlastníkem více než 230 golfových hřišť a první vzniklo v roce 1984. Tento příklad názorně ukazuje změnu materiálního společenského statusu v zemi, kde společnost bohatne závratným tempem.

O ekonomických změnách na trhu spotřeby vypráví na fotografiích Randy Olson v cyklu The Bling Dynasty (Třpytivá dynastie). Proměna komunistické Číny z plánované ekonomiky na zemi tržního hospodářství je tak překotná, že výroba zboží téměř nestíhá uspokojovat potřeby spotřebitelů. Olson na snímcích ukazuje expanzi mladé populace z venkova do měst. Přeměna je impozantní a podle Světové banky Čína vytáhla od roku 1978 přes 400 milionů obyvatel z chudoby, avšak podobně jako v případě globálního rozvoje vedla opatření úřadů k velkému rozdělení na bohatou a chudou společnost. Migrace obyvatel z chudých území do města za prací je nesmírná. Odhaduje se, že se jedná o asi 230 milionů lidí. Jedná se především o zemědělce a zemědělské dělníky plus pracovníky z továren propuštěné z nerentabilních státních podniků. Randy Olson se zaměřuje na mladé obyvatele města a poukazuje na vznik nového trhu konzumentů zboží. Uzavírání manželství mladými lidmi už není impuls, nýbrž velmi racionální investice.

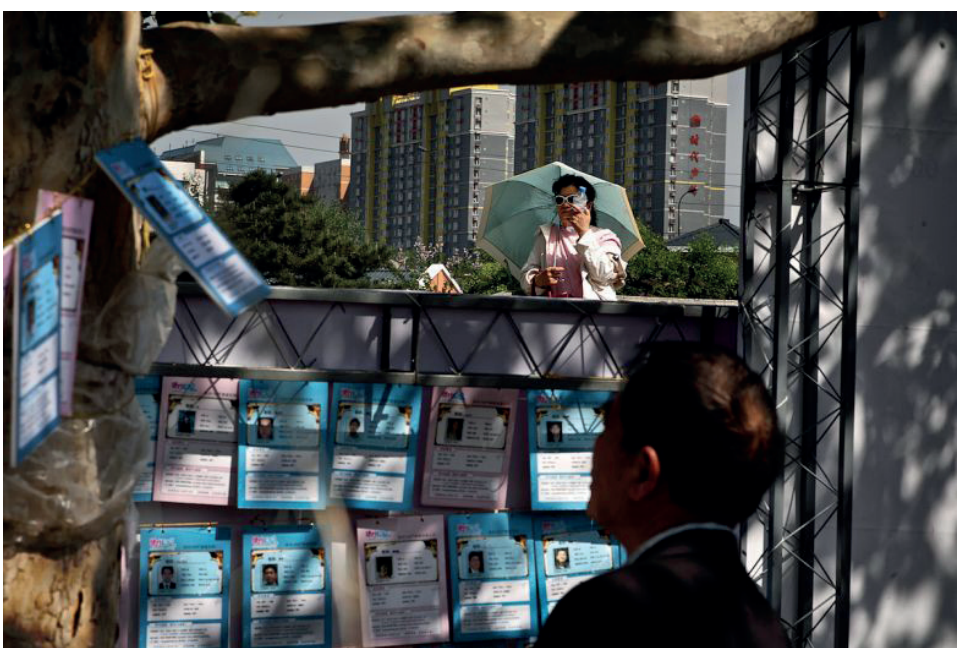

Randy Olson - The Bling Dynasty. Beijing, Čína, 2006

Randy Olson - The Bling Dynasty. Guangzhou, Čína, 2006

Na jednom snímku vidíme oznámení „seznamkového" portálu. Na inzerátech jsou vidět nabídky, kde lidé uvádějí výši mzdy a majetkový stav, což jsou větší přednosti než osobnost nebo zájmy. Můžeme také vidět kulturní kreolizaci a adaptaci západní masové kultury a přebírání jejích symbolů a vzorů. Příkladem může být prodavač převlečený do kostýmu Supermana propagující mobilní telefony nebo řetězcové fastfoody zasazené do městské krajiny, trávení času ve fitness centrech nebo trénování golfu. Randy Olson v příběhu pro časopis National Geographic plně ukazuje to, co se v Číně mění a jistě bude dominovat po další generace, tedy chuť konzumovat a „třpyt" předmětů obklopujících bohatnoucí lidi v Asii.

Bernd Jonkmanns v sérii Call Center Industry vypráví příběh o zákaznickém centru. V indickém městě Bangalor pracují mladí lidé s dobrým vzděláním pro koncerny American Express nebo společnost Dell a nabízejí telefonickou podporu pro americké klienty. Zákazník volající ze Spojených států nemá tušení, že hovoří s osobou, která se nachází více než třináct tisíc kilometrů daleko. Pracovníci indického call centra vzhledem k časovému rozdílu pracují v noci, když zvedají telefony, používají americká jména a příjmení, aby si zákazníci nevšimli, že hovoří s člověkem v Indii. Pracovníci jsou na školeních průběžně informováni o událostech ve Spojených státech, aby během rozhovorů mohli vytvářet iluzi dialogu s obyvatelem z Ameriky. Propojení dvou kultur kvůli poptávce po levnějším produktu, kterým je služba call center, je určitě zajímavý a nijak vzácný jev, na který poukázal Bernd Jonkmanns.

Bernd Jonkmanns - Call Center Industry. Bangalor, Indie, 2002

Edward Burtynsky - Highway #1. Los Angeles, California, Spojené státy americké, 2003

Ve svém albu Oil (Ropa) ukazuje Edward Burtynsky, jak obrovský vliv na skutečnost má spotřeba této přírodní suroviny. Na příkladu Spojených států, které jsou největším spotřebitelem ropy, autor dokumentuje nekonečné kilometry dálnic a silnic, které představují jedinou formu dopravy ve městech a jsou příkladem vývoje zvláštní kultury holdu motorismu. Rozvoj sídel závislých na silniční dopravě vedl k vyšší poptávce po autech. Na detailních fotografiích Burtynsky ukazuje krajinu, jejímž hlavním motivem je spleť dálnic největšího komunikačního uzlu na světě v Los Angeles a tepna dělící město na dvě části.

Vidíme snímky sídlišť závislých na silniční dopravě vedle snímků parkoviště automobilového skladu Volkswagenu, devět tisíc automobilů vyrobených výhradně pro potřeby taxi služeb Pekingu, Šanghaje a Šen-čenu. Rostoucí zájem o motoristické sporty vidíme na záběrech představujících jezero Bonnevile v Utahu, kde se překonávají rychlostní rekordy, dráhu Talladega v Alabamě a motocyklistické srazy v Severní Dakotě. V rekapitulaci série Transportation & Motor Culture Burtynsky prezentuje obec Breezewood v Pensylvánii, kde vidíme spojku mezi východní a západní částí dálnice číslo 70 z Arizony do Severní Karoliny – „Broadway Ameriky". Na snímku je vidět obrovská kumulace restaurací a čerpacích stanic s nápadnými reklamami těch největších potentátů světové výroby, je to dokonalé shrnutí této kapitoly.

Edward Burtynsky - Breezewood. Pennsylvania, Spojené státy americké, 2008

POLITIKA

Politické hledisko globalizace je jednou z nejvýznamnějších dimenzí tohoto dynamického procesu. Ve světě, kde se politici bratříčkují s korporacemi, trvá éra globálních rozhodnutí. Ta největší rozhodnutí o osudech mnoha milionů lidí jsou činěna v uzavřených sálech, konferenčních místnostech. A tak se třeba Lichtenštejnsko stalo finančním centrem. V maličké zemičce mezi Rakouskem a Švýcarskem žije na ploše 160 kilometrů čtverečních necelých 35 tisíc lidí. Lichtenštejnsko patří k nejbohatším státům na světě a vzhledem k nízkým daním se všeobecně považuje za daňový ráj. Je tam zaregistrováno přes 80 tisíc globálně působících firem a finančních sdružení.

Barbara Bühlerová - Sitzungszimmer in Liechtenstein, Lichtenštejnsko, 2001

Barbara Bühlerová - Sitzungszimmer in Liechtenstein, Lichtenštejnsko, 2001

Na fotografiích Barbary Bühlerové Sitzungszimmer in Liechtenstein (Konferenční sály v Lichtenštejnsku) nevidíme osobnosti, které rozhodují o globálních financích, sedící v křesle. Snímky jsou sestaveny do diptychů: před zasedáním a po něm. Někdy vidíme jen relikty v podobě prázdných šálků, přesunutých židlí a zbylých láhví minerálek. Izolované místnosti, v nichž svědkem událostí je pouze nábytek. Snímky Barbary Bühlerové jsou prezentovány ve velikosti 80×100 cm, návštěvník má pocit, jako by nahlížel do sálů, které nejsou pro člověka z ulice přístupné a o učiněných rozhodnutích se ze sdělovacích prostředků nedovíme. Fotografická dokumentace Bühlerové je němým svědkem přijímaných rozhodnutí významných pro celý svět.

Nizozemská umělkyně Jacqueline Hassinková v projektu realizovaném v letech 1993 až 1995 The Table of Power (Stůl moci) a v projektu Banks (Banky) uskutečněném v letech 1995 až 1996 dokumentuje zasedací síně velkých korporací a bank, jejichž sídla se nacházejí v Evropě. Jsou to mimo jiné Nestlé, BMW, Dresdner Bank nebo Daimler Benz. Kniha he Table of Power byla Martinem Parrem uznána za jedno z nejdůležitějších fotografických alb 20. století. V publikaci The Table of Power 2 z roku 2012 se Hassinková znovu věnovala konferenčním sálům největších světových korporací se sídlem v Evropě. Sáhla do seznamu 40 nejvýše umístěných na seznamu magazínu Fortune. Umělkyně v návaznosti na první publikaci dokumentuje také konferenční sály, avšak v publikaci najdeme také skici ukazující technický popis nábytku nacházejícího se v sálech a plánky rozmístění předmětů uvnitř. Určitě může být kontroverzní dívat se na přepych a bohatství zařízení místností v době tak obrovského kolísání trhů a krize na konce prvního desetiletí 21. století, kdy byly snímky pořízeny.

Jacqueline Hassink - The Table of Power 2. Banka Santander, Santander, Španělsko, 2009-2011

Jacqueline Hassink - The Table of Power 2. Total, Paříž, Francie, 2009-2011

V rozhovoru s Guy Lane pro Foto8 umělkyně na dotaz: Raoul Bunschoten kdysi prohlásil, že práce určitých antropologů a umělců jako jste vy mohou být politické. Popsala byste vy právě takto Table of Power 2 jako politické dílo? odpovídá: To, o co jsem se v obou projektech snažila, je spíš čisté zmapování: sbírání, uspořádání a sdělování informací. Řada novinářů a některé časopisy chtějí tyto snímky využívat ve svých vlastních článcích – obracely se na mne například komunistické vydavatelé a média věnující se negativním příběhům. Ale nechci vstupovat do politické arény, dokonce i když lidé mohou brát mou práci v tomto kontextu, jelikož pak jsem ztracená, a to není to, co mne zajímá. Mne totiž zajímá komplexnost informací – taxonomie, která tvoří identitu. Zajímají mne moc a stoly.

Carl De Keyzer - Světové ekonomické fórum. Davos, Švýcarsko, 1997

Carl De Keyzer je belgický fotograf, jenž mimo jiné zaznamenával změny, ke kterým docházelo po rozpadu Sovětského svazu – změny období perestrojky a glasnosti. Po albu Homo Sovieticus a East of Eden ukazující obraz východní Evropy prezentuje fotografický esej Trinity (Trojice). Trojice rozdělená na tři kapitoly představuje snímky politických událostí, oblasti ozbrojených konfliktů a míst, kde jsou činěna politická rozhodnutí. Jednotlivé části se jmenují Tableaux d'histoire, Tableaux de guerre a Tableaux politiques. V úvodním slově knihy píše Peter De Graeve, filozof z univerzity v Antverpách: „Carl De Keyzer žije jako současný Odysseus ve světě, kde naše cestování jsou plánována cestovní kanceláří nebo obchodníky s lidmi. (...) Trinity zní jako báseň. Je to příběh o cizím cestovateli, který cestuje podle myšlenek manifestu, aby pochopil, objevil to, co je skryto nejhlouběji.

Ukazuje samozřejmost, přitahuje zrak: síly, destrukce, podívané, ornamenty, dekorace...“ Fotografie Carla De Keyzera představují reálný prostor téměř jako neskutečný svět divadelní scénografie. Aktuální události na snímcích jsou úhledně poskládané prvky skládačky, která spojuje tři zdánlivě rozházené kapitoly do konzistentního celku. Cestujeme po Spojených státech, Kambodži, Francii, Švýcarsku, Číně, Itálii, Belgii, Thajsku, Izraeli a Rusku. Historické události byly ukázány ze zákulisí, hlavní snímky představují obyčejné lidi, kteří se účastní tohoto záznamu. Další kapitola se zaměřuje na válčiště, to je druhá stránka – obraz našeho světa. Někdy je to portrét bezděčných hrdinů zapletených do konfliktu vyvolaného na nejvyšších místech během politických debat odehrávajících se na druhé polokouli. Jsou to panoramatické záběry z Afghánistánu, Angoly, Burundi, Indonésie, Libérie, Ugandy, Indie, Pobřeží Slonoviny a Konga. Obraz války, velmi klidný, představující spíše krásnou dekoraci než aby odrážel nebezpečí, způsobené politikou zemí vládnoucích světové ekonomice.

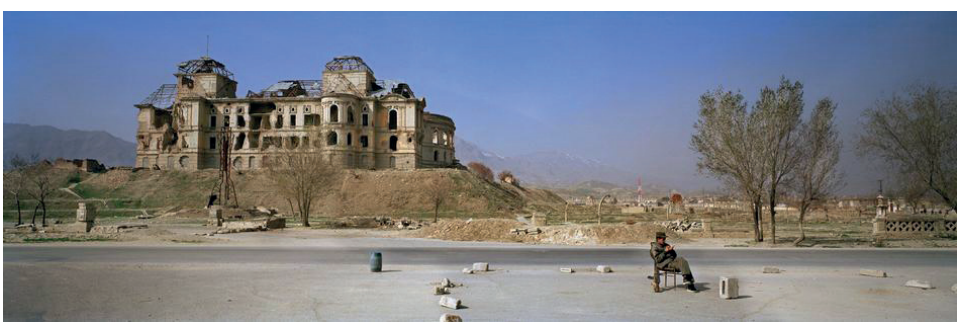

Carl De Keyzer - Afghánistán, 2003

Carl De Keyzer - Všečínské shromáždění lidových zástupců. Peking, Čína, 2007

Poslední, rekapitulující část jsou série fotografií nejvlivnějších center moci na světě. Ocitl se tam Kapitol Spojených států amerických ve Washingtonu, sídlo Kongresu Spojených států – amerického parlamentu, Evropský parlament ve Štrasburku – soustřeďující politiky ze 27 evropských států, Velká síň lidu (Great Hall of the People) v Pekingu – kde jedná Všečínské shromáždění lidových zástupců. Tak široké spektrum představených míst nutí k reflexi, jak moc jsme závislí na politických jednáních na arénách parlamentů pouhých několika míst na světě. Kromě toho je Trinity také kryptonym daný Robertem Oppenheimerem první zkoušce atomové bomby provedené v roce 1945, která byla začátkem atomové éry. Fotografie přecházejí z surrealisticky laděných barevně křiklavých sérií do decentních barev zemí zasažených válkou, až po vážná a pokojná místa, kde se činí politická rozhodnutí. Spektrum nálad určitě není pro vnímání prezentovaných snímků bezvýznamné.

Místa soustřeďující nejdůležitější osoby světa jistě přitahují zástupy médií ochotných o takovýchto jednáních referovat. Avšak na vrcholném setkání skupiny osmi nejvlivnějších států na světě G8 ve francouzské obci Deauville bylo pro Larse Tunbjörka tím hlavním tématem zákulisí onoho „spektáklu". An off-beat look at the Deauville G8 (Nevšední vzhled v Deauville G8) je série realizovaná pro potřebu festivalu Planche(s) contact města Deauville v roce 2011. Tunbjörk obnažuje to, co v televizi a na běžně dostupných snímcích z těchto událostí neuvidíme. Fotografie ukazují přípravy na summit G8 a jeho vyvrcholení. Vidíme místnosti ukázané ve stylu charakteristickém pro tohoto švédského fotografa, v nichž se bude rozhodovat o světové politice. Ironickým způsobem ukazuje na snímku prázdné křeslo na televizní obrazovce, do něhož se posadí nepochybně důležitý politik. Autor za zaměřuje na detail v podobě zbytků oběda nebo místností, nad jejichž vchodem visí státní vlajky států, které se jednání účastní.

Lars Tunbjörk - Nevšední vzhled v Deauville G8. Deauville, Francie, 2011

Jules Spinatsch - Dočasné nepohodlí. New York, Spojené státy americké, 2002

Tématu summitu G8 nebo Světového ekonomického fóra se v průběhu let věnoval Jules Spinatsch. Umělec narozený ve švýcarském Davosu dokumentuje v cyklu Temporary discomfort (Dočasné nepohodlí) komplikace v Davosu, New Yorku, Évian-les-Bains, Ženevě a Janově. Přechodný výjimečný stav zapříčiněný přísnou ochranou před útoky protestujících protivníků globalizace způsobil, že města, v nichž se konají mezinárodní ekonomická setkání a jednání politiků z dominantních států. Budovy, silnice a ulice jsou uzavírány, stavějí se bariéry, zavírají se obchody a výlohy, reklamy, štíty a značky se zajišťují proti devastaci. Město přestává žít, normální život se zastavuje. To je obraz, který Spinatsch dokumentuje. V takovýchto místech za neprodyšnou oponou debatují politici o osudech světa. Záznam dočasné megapevnosti budované v centrech měst je někdy silný obraz protestujících proti globálnímu vlivu politiků na světovou ekonomiku. Práce trefně a věrně odrážejí charakter současné moci – izolované a nedostupné běžnému obyvatelovi světa.

ZÁVĚR

Nejjednodušším a nejuniverzálnějším komunikačním jazykem je v současnosti fotografie. K jejímu přečtení nepotřebujeme tlumočníka, můžeme úmysl autora jednoduše a srozumitelně přečíst. Snímek sám o sobe obsahuje mocnou nálož emocí. Může dojmout, motivovat k činnosti, přimět k reflexi, vyvolat smutek, radost je jazyk, který používámeke sdělování informací. Už nemusíme psát dopisy, stačí mobilním telefonem pořídit snímek a vše je vidět. Fotografie je všude, kam se podíváme, na zastávkách, v autobusech, v barevných týdenících zabírá téměř 80% prostoru, na Internetu jsme zavaleni obrazy přes celou obrazovku. Fotografie je médium, bez něhož dnes nejsme s to existovat.

Proč se tolik fotografů věnuje tématu globalizace? Možná proto, že v éře globalizace žijeme – den co den jsme součástí procesu, který se dotýká každého. Kronikáři dnešního života volí formu, která vyhovuje subjektivnímu záznamu fotografickým přístrojem. Spektrum způsobů vyprávění o změnách, ke kterým na světě dochází, pomocí fotografií je obrovské, od poetických obrazů Sebastião Salgada, přes křiklavý, barvami přesycený svět Martina Parra, až po statickou dokumentaci Edwarda Bartynského. Proč se soustřeďuji na tyto tři autory? Jelikož si myslím, že jejich způsob fotografických příběhů je nejzřetelnější. Možná také kvůli jejich cestování po mnoha zemích při hledání příběhu o člověku, možná kvůli odlišnému pro každého autora vyznění při vyjadřování cíle hledání. První, co nás napadne při prohlížení jejich projektů, je to, že ty projekty jsou globální.

Salgado dojímá příběhem člověka, který prožívá dramatické chvíle svého života, migruje, hledá útočiště pro sebe a své blízké, chce nebo je nucen žít na daném místě, byť by to bylo možná jen dočasně. Okouzluje příběhem o člověku, který má sny a nevzdává se. Spojuje dokumentování práce prováděné lidskýma rukama v Dělnících se záznamem života lidí v extrémních životních situacích v Migracích. Ukazuje svět, který není dostupný, avšak opravdový a skutečný. Někdy těžko představitelný z pozice pohodlného života člověka bohatého Severu. I když právě důsledky jednání korporací a vlád vysoce vyspělých států mají nesmírný vliv na to, co zrovna vidíme na snímcích Sebastião Salgada. Jazyk fotografií provokuje k diskusi o rovnováze ve společnosti, o tom, co je determinant hodnoty definované v podobě peněz a existence člověka. Fotograf kritizovaný za styl práce, jehož snímky jsou plné poetické malebnosti, brutálně obnažuje realismus života. Krásou vystavovaných prací chce navázat dialog s divákem o rovnosti v globálním světě. Během přednášek Salgado nevypráví o fotografiích, ale o trvajících sociálních a ekonomických problémech v zemích, v nichž pracoval. Způsob estetiky snímků ustupuje do pozadí a hlavním tématem se stává reflexe nad tím, jak lze ovlivňovat změny, aby se svět stal lepší.

Kdežto když se na svět díváme očima britského fotografa Martina Parra, jsme ve zcela jiném prostředí. Občas se usmíváme při pohledu na fotografie dané vedle sebe a kontrasty tak nám blízké, avšak pomíjené vzhledem k jejich běžnosti. Konzumace v globálním měřítku představená na fotografiích Common Sense (Zdravý rozum) je portrét současného člověka. Je však pravdivý? Určitě ano. Rafinované marketingové mechanismy tržní kultury způsobují to, že zboží a služby nejen nabízejí, ale také obratně vytvářejí poptávku po nich. Víme, že poptávka a nabídka jsou prefabrikované, ale zapomínáme na to. Karikaturní portrét společnosti na fotografiích umožňuje na chvíli procitnout ze snu plného barevných obrazů reklam, billboardů, lákavých barevných produktů. Globální pohled na svět očima Martina Parra, ale i dalších fotografů, nutí k diskusi o organizaci života vyhovující mcdonaldizaci. Svět Martina Parra znamená do značné míry stírání hranic rozdělení na abstrakci a absurditu v reálném světě. Nejsme s to zjistit, kde byly snímky pořízeny, teprve když si přečteme popisku, tak konfrontujeme obraz s místem, kde byla fotografie pořízena. Všechny země se stávají stejné, bez patrné odlišnosti a kulturní individuality.

Brutální efekt dehumanizace člověka vidíme v masové výrobě v Číně. Obrazy zvěčněné očima Edwarda Burtynského k tomu bezesporu poskytují důkaz. Ve filmu o práci Manufactured Landscapes v režii Jennifer Baichwalové pozorujeme práci osoby na výrobní lince skládající pojistku. Řada složitých pohybů připomínající spíše činnost robota než člověka. V Burtynského albu představujícím současnou Čínu pohled na míru masovosti výroby vyráží dech. Jsou tam vidět půl kilometru dlouhé výrobní haly, obří továrny a výrobky tvořené pro cely svět na jednom místě. Autor na svých snímcích nekritizuje probíhající změny, které se týkají také životního prostředí, nýbrž provokuje k diskusi o udržitelné produkci a racionálním využíváním přírodního bohatství. Album Oil (Ropa) je široce pojatý problém závislostí – důsledků těžby ropy, zisků, rozvoje, ale i rizik v případě katastrofy. Je to také nahlížení do budoucnosti, co se stane, až tato surovina dojde. Krásné krajiny Burtynským vytvořené, vytvořené na mnoha místech na světě, spojuje jedna věc – činnost člověka.

Příběh o globálním pohledu na svět na snímcích Sebastião Salgada, Martina Parra a Edwarda Burtynského je předehra k příběhu o stavu člověka v dnešní době. Fotografické projekty vyprávějící o globalizaci jsou také témata, která se vzájemně prolínají – Kávová krize představená Christopherem Andersonem a situace s rybolovem na oceánech Randyho Olsona. S takovou tématickou blízkostí se jistě budeme setkávat častěji v dílech dalších fotografů, jelikož vliv na hospodaření s přírodními zdroji už není problém regionální, nýbrž globální. Snížení nákladů na výrobu, ignorování rizik a nenesení odpovědnosti koncerny je smutný obraz po katastrofě továrny na pesticidy, který zdokumentoval Raghu Rai. Příběh lidí z Bhópálů stále připomínají kritici jednání velkých korporací v zemích, v nichž se využívá chudoba a bída ve prospěch vykořisťování při snižování výrobních nákladů. Podobné vyznění má těžba v roponosných oblastech prováděná na úkor místního obyvatelstva – problém nadnesený v příběhu Sophie Evansové Dirty Oil Business. To jsou neustálá rizika, která civilizaci přináší chuť získávat přírodní bohatství za účelem dosažení určitých zisků.

Opakujícím se tématem v projektech realizovaných fotografy je spotřeba a kulturní změna v rozvojových zemích. V 80. letech 20. století, tedy ne tak dávno, byla zajímavým tématem změna zřízení na území SSSR a východní části Evropy. Změna ovlivňující společnost i ekonomiku. Nyní jsou hlavním tématem změny probíhající v Číně. Převzetí vzorů ze zemí s jinou kulturou, vznik nákupních center, přebírání západního životního stylu, nárůst spotřeby produktů, prostě amerikanizace, která se zmocňuje Asie je lákavé a významné téma pro řadu fotografů. Zde lze uvést příklady projektů Larsa Tunbjörka - Golf in China nebo The Shoppers Republic of China, či Randyho Olsona o měnících se zvycích v Číně – The Bling Dynasty. To, že se Čína otevřela tržnímu hospodářství, vedlo k rychlým změnám v zemi, která doposavad důsledně uplatňovala politiku izolace. Toto téma bude jistě v nejbližší době hlavní pro fotografy, kteří realizují své projekty v tomto regionu.

Fotografovat témata související s politikou není jednoduché. Není snadné ukázat rozhodnutí, která jsou činěna v parlamentech, na ekonomických fórech, summitech hlav států nebo v pracovnách ministrů. Můžeme pozorovat pouze jejich důsledky. V albu Trinity to vynikajícím způsobem zachytil Carl de Keyzer. Ukázal to, čeho se účastníme, celou složitost politických závislostí. Ukázal událost, jejichž svědky jsou obyčejní lidé. Důsledky politických rozhodnutí, mimo jiné ozbrojené konflikty v zemích třetího světa a místa, kde politici debatují. Tato spojitost tří sad fotografií dovoluje vytvořit obraz vlivu vládnoucích elit na osudy světa. Carl de Keyzer fotografoval podobně jako Lars Tunbjörk události, které doprovázely ekonomické a politické summity, avšak z odlišné perspektivy. Na fotografiích Carla de Keyzera nacházíme jak zákulisí událostí doprovázejících setkání politiků, tak i snímky ze Světového ekonomického fóra v Davosu. Na fotografiích jsou hlavy států na stejné úrovni jako šéfové světových korporací – příznačný symbol tržní nesvobody. U Tunbjörka se téma politiků zaměřuje na situace zmatků vzniklých při organizaci akce, kde tématem už není samotná důležitá osobnost, ale okolí.

Právě ono místo setkání je podstatné v projektu Julese Spinatsche, kde se autor zabývá dočasným nepohodlím vyvolaným pořádáním jednání v již zmíněném Davosu nebo New Yorku. Dokumentace Spinatsche je spíš konceptuální projekt, byť vycházející z dokumentu. Autor registruje samotný jev izolace od světa doslova i obrazně. V projektech o konferenčních sálech Barbara Bühlerová a Jacqueline Hassinková neukazují lidi, tématem jsou zdánlivě místnosti, avšak zdá se, že vlastním tématem je něco, co nevidíme – rozhodnutí o osudech světa ovlivňující celou veřejnou sféru.

Na všech snímcích je vidět, jak globalizace v různé míře přispěla k uniformizaci a zároveň k prohloubení rozdílů existujících ve světě. Hybridizace a rozplývání hranic tak chválené v globalizujícím se světě nic nehovoří o složitostech a výrazných rozporech dnešního světa. Zatímco obchod, finance, politika a informace získávají globální charakter, paralelně začíná působit proces „lokalizace", neboli definování lidí a činností v závislosti na tom, kde se nacházejí. Proces glokalizace, jak jej pojmenovali Zygmunt Bauman a Robert Robertson, byl definován vztahem k možnosti, jakou dnes je mobilita. Neschopní mobility jsou dnes odsouzeni k lokálnosti, a ta se stala symbolem společenského zaostalosti. Možná proto je tak skličující pohled na tisíce lidí namačkaných ve výrobních halách, pracovníky uzavřené v boxech call center a rolníky z delty Nigeru. V globalizovaném světě nemají „lokální" lidé přístup k veřejnému prostoru, v němž se tvoří a stanovují významy.

Ve formování nového druhu, kterým je konzumní společnost, jsou některé skupiny vylučovány mimo lokálnost. Emigranti, nucení „tuláci", kterým nebylo dovoleno setrvat v nehybnosti (jelikož neexistuje místo, které by jim zajistilo stabilitu a konec cesty, na kterou se vydali ne ze své vůle), hledají vlastní místo. Společnost jim dělá neklid a ustavičný pohyb viditelný v dílech jmenovaných fotografů. Takový výběr děl také dovolil ukázat ostrá dělení, kterým svět podléhá. Podle diagnózy Z. Baumana máme ty, kteří rozhodují, a ty, kteří nemají vliv na vlastní osud. Emigranti, dělníci a zemědělci, pro něž se vlastní lokálnost stala nehostinná, jsou to soudobí tuláci vytlačovaní na okraj, vylučováni, izolováni těmi, kteří stále pátrají po lákadlech (globálně) přístupného světa – finančníky, korporacemi, podnikateli, politiky atd.

Proč globalizace fotografy tak fascinuje? Možná proto, že žijeme v době v níž jsou probíhající kulturní a společenské změny takřka hmatatelné, blízké a zjevné. Díky médiím a svobodnému toku informací skoro okamžitě vidíme závislosti mezi rozhodnutími politiků supermocností a situací chudých zemí; finančními institucemi a stavem našich peněženek; korporacemi a obsahem naši košíků.

Fotografové už celá léta zaznamenávají události, avšak v době informatizace jsou jen momentky, zkratky a fragmenty. Tok informací nabral takové tempo, že aktuální události rychleji uvidíme na Internetu než v papírových novinách. Proto fotografové sahají po konsekventním dokumentování procesu, který trvá a někdy tvoří projekty dlouhodobé, realizují snímky několik let, aby představili jevy, které neuvidíme v podobě zpravodajství.

Nejsme schopni proces globalizace na světě zastavit, ať už jsou jeho důsledky pozitivní, nebo negativní. Avšak projekty fotografy realizované nám poskytují příležitost posoudit průběh a výsledek. Obecně smysl a možné interpretace dostáváme v hotových balíčcích – fotografie nám dovoluje svět zhlédnout a pochopit samostatně.

Fotografie na výstavách a v albech zůstávají zrcadlem obnažujícím sociální, ekonomické, kulturní a politické systémy. Dovolují pojmenovávat bolestné věci. Obraz zapsaný pomocí barevných nebo černo-bílých fotografií dokumentuje každou tkáň společenského života. Klade otázku, zda „se globalizujeme“, nebo zda jsme „globalizováni“. Zda jsme předmět, nebo subjekt onoho procesu?

Fotografie má také odhalovat pravdu o společnosti a ne jen pasivně odrážet sociální procesy, ale aktivně překračovat aktuální stav společenského povědomí.

Snahy fotografů se soustřeďují na problémy související s poctivým obchodem, udržitelnou výrobou, opatřeními založenými na racionálním hospodaření se surovinami a přírodními produkty. Ve výše uvedených projektech nejsme okouzlováni krásou, formou a kompozicí. Vyvolávají v nás úplně jiné pocity. Za clonou vynikajících fotografií vidíme obrovskou rozmanitost problémů, kterým budeme muset už brzy čelit. Hodnocení zůstane na budoucích generacích.

ODKAZY

[1] P. Sztompka, Socjologia. Analiza społeczeństwa
(Sociologie: Analýza společnosti), Krakov 2002, s. 429.

[2] R. Robertson, Globalization: Social Theory and Global Culture, London 1992, s. 395-411.

[3] Podle: Globalizacja, Słownik języka polskiego PWN
(Globalizace, Slovník jazyka polského), Varšava 2004.

[4] Z. Bauman, Dwa szkice o moralności ponowoczesnej
(Dvě skici o postmoderní morálce), Varšava 2000, s. 21-36.

BIBLIOGRAFIE

Burtynsky, Edward: Oil, Steidl Publishers, Gottingen 2011
Burtynsky, Edward: China, Steidl Publishers, Gottingen 2012
De Keyzer, Carl: Trinity, Schilt Publishing b.v., Amsterdam 2009
Hassink, Jacqueline: The Table of Power 2, Hatje Cantz, Ostfildern 2012
Melis, Wim: Global Detail, Idea Books, Groningen 2003
Michael; Beuret; Woods: China Safari, Avalon Publishing Group, New York 2009
Parr, Martin: Small World, Dewi Lewis Publishing, Stockport 2007
Parr, Martin: Common Sense, Dewi Lewis Publishing, Stockport 2002
Salgado, Sebastiao: Migrations, Aperture, New York 2003
Salgado, Sebastiao: Workers, Kant, Praha 2012
Williams, Val: Martin Parr, Phaidon Press Ltd, London 2004

Internetové zdroje (2012)**:**

Christopher Anderson	http://wwww.christopherandersonphoto.com/
Nico Bick	http://www.nicobick.nl/
Barbara Bühlerová	http://www.barbarabuehler.com/
Edward Burtynsky	http://www.edwardburtynsky.com/
Carl De Keyzer	http://www.carldekeyzer.com/
Sophia Evansová	http://www.sophiaevans.com/
Jacqueline Hassinková	http://www.jacquelinehassink.com/
Bernd Jonkmanns	http://www.berndjonkmanns.com/
Fernando Moleres	http://www.fernandomoleres.com/
Randy Olson	http://www.olsonfarlow.com/portfolio/randy-olson/
Martin Parr	http://www.martinparr.com/
Raghu Rai	http://www.magnumphotos.com/
Sebastião Salgado	http://www.amazonasimages.com/
Jules Spinatsch	http://www.jules-spinatsch.ch/
Lars Tunbjörk	http://www.agencevu.com/
Paolo Woods	http://www.paolowoods.net/

Aperture	http://www.aperture.org/
Foto8	http://www.foto8.com/
Noorderlicht	http://www.noorderlicht.com/
TED	http://www.ted.com/
World Press Photo	http://www.worldpressphoto.org/
The New Yorker	http://www.newyorker.com/
The Guardian	http://www.guardian.co.uk/

JMENNÝ REJSTŘÍK

Anderson, Christopher (1970) 15, 33, 63

Bick, Nico (1964) 15, 40

Bühlerová, Barbara (1968) 15, 50-51, 66

Burtynsky, Edward (1955) 15, 25-27, 48-49, 62

De Keyzer, Carl (1958) 15, 54-56, 65

Evansová, Sophia (1968) 15, 36-37, 63

Hassinková, Jacqueline (1966) 15, 52-53, 66

Jonkmanns, Bernd (1966) 15, 47

Moleres, Fernando (1963) 15, 22-24

Olson, Randy 15, 34-35, 45-46, 63-64

Parr, Martin (1952) 15, 41-42, 52, 59, 61, 63

Rai, Raghu (1942) 15, 38-39, 63

Salgado, Sebastião (1944) 15-21,60

Spinatsch, Jules (1964) 15, 58, 66

Tunbjörk, Lars (1956) 15, 31-32, 43-44, 57, 64-65

Woods, Paolo (1970) 15, 28-30